

Japanin kirjoitusjärjestelmän menneisyys, nykyaika ja tulevaisuus

Margarita Beliaeva

Julkaisu: Harukaze – Kirjoituksia Japanin kulttuurista.

Numero: 5.

Julkaisupäivämäärä: 9.6.2010.

Julkaisija: Japani-opinnot, Oulun yliopisto, Oulu.

ISSN: 1458-2899.

URL: http://www.oulu.fi/hutk/japani/Harukaze/Beliaeva_2010.html

Asiasanat: kirjoitusjärjestelmät, japanin kieli, Japani.

Miltä näyttää tuhansia vuosia vanhan kirjoitusjärjestelmän huominen? Kirjoitus muuttuu kulttuurin mukana, mukautuen kielen uusiin tarpeisiin ja käyttötapoihin. Nykyajan Japanissa kirjoitusjärjestelmän historia ja vahvat perinteet joutuvat yhä enemmän vastakkain käytännöllisyyden kanssa. Yhä useampi japanilainen ei enää pysty lukemaan kiinalaisperäisiä merkkejä sujuvasti, vaikka kirjoitus- ja lukutaitoa opiskellaankin koko peruskoulun ajan. Uudet teknologiat ja länsimaalaiset vaikutteet vähentävät tarvetta ja halukkuutta opiskella monimutkaista merkkijärjestelmää kaikkien vaatimusten mukaan. Kestääkö kirjoitusjärjestelmä uuden ajan haasteet, vai onko siitä jo aika luopua?

Japanilaisen kirjoitusjärjestelmän kehittyminen nykyiseen muotoonsa kesti monta vuosisataa. Tänä päivänä se käsittää Kiinasta tuotujen merkkien eli *kanjien* (漢字, *kanji*, ”kiinalainen merkki”) lisäksi myös kaksi Japanissa myöhemmin kehittyntä kotoperäistä tavumerkistöä – *hiraganan* (平仮名, *hiragana*) ja *katakanan* (片仮名, *katakana*). Foneettisiin aakkosiin tottuneesta ihmisestä kirjoitusmerkkien suuri määrä ja kolmen erilaisen järjestelmän rinnakkainen käyttö voivat tuntua kummallisilta, mutta toisin kuin länessä usein ajatellaan, japanin merkkijärjestelmä on sittenkin hyvin looginen. Sen järkevyyttä hahmottuu ehkä helpoiten sen pitkän historian kautta, kun ymmärtää syitä sen muuttumiseen ja sitä kautta joihinkin poikkeuksiin. Kiinalaisia kirjoitusmerkkejä on vuosisatojen ajan muokattu niille alun perin vieraan kielen tarpeisiin, ja tämä prosessi jatkuu yhä tänä päivänä.

KIINALAISET JUURET JA MYÖHEMPI KEHITYS JAPANISSA

Kiinalaisen kirjoituksen arvioidaan syntyneen noin seitsemän tuhatta vuotta sitten, mutta tämä tieto on epävarmaa ja pohjautuu lähinnä taruihin. Ensimmäisinä luotettavina todisteina varhaisesta kirjoitustaidosta voitaneen pitää Kiinasta löydettyjä vanhoja luita ja kilpikonnankuoria, joihin oli kaiverrettu kirjoitusta muistuttavia yksinkertaisia kuvia eli piktogrammeja. Näiden kuvien iäksi on arveltu noin 3500 vuotta. Jo varhaisessa vaiheessa yksi piktogrammi tarkoitti yleensä vain yhtä asiaa tai esinettä, ei esimerkiksi yhtä äännettä. Tämän seurauksena erilaisia merkkejä tuli käyttöön erittäin suuri määrä, sillä kielen jokainen sana vaati omaa kuvaa, jolla se voitiin merkitä muistiin.

Kirjoitusjärjestelmä levisi Kiinasta Japaniin kiinalaisen sivistyksen mukana noin 400-luvulla. Sen asema vahvistui erityisesti buddhalaisuuden tulon myötä pari vuosisataa myöhemmin, sillä uskonnolliset tekstit oli kirjoitettu kiinaksi. Ensimmäinen japaninkielinen kirjallisuus muistutti suuresti kiinalaista, koska puhuttu kieli ei vielä suoraan vastannut kirjoitettua. Heian-kaudella (平安時代, *heian jidai*, 794–1185) alkoi japanilaisen kulttuurin irtautuminen kiinalaisesta esikuvasta, ja myös kirjoitus alkoi silloin japanilaistua. Japanilaiset käyttivät omaksumiaan kanji-merkkejä omaa kieltään kirjoitettaessa lähes yksinomaan foneettisesti – tällöin yksi merkki vastasi kiinalaisen lukutavan

Suuret konkreettiset muutokset kirjoitusjärjestelmä koki kuitenkin vasta toisen maailmansodan jälkeen, kun vuoden 1946 kielireformissa otettiin käyttöön yleisesti käytettävän 1850 merkin lista (当用漢字, *tōyō kanji*). Listan ulkopuolelle jääneitä *kanji*-merkkejä ei saanut käyttää virallisissa papereissa eikä mahdollisuuksien mukaan juuri missään muuallakaan. Japanilaista kirjoitusta pyrittiin muokkaamaan näin, jotta se vastaisi puhuttua kieltä paremmin. Muutos oli tarpeen, sillä aiemmin japanin kielellä ei ollut varsinaista standardisoitua kirjoitusjärjestelmää. Haluttiin poistaa turhia merkkejä, jotta kirjoitustaidon omaksuminen olisi tuleville sukupolville helpompaa. Näin toimittiin aikeissa ottaa ensimmäinen askel kohti täydellistä luopumista kiinalaisesta järjestelmästä. Sodanjälkeisinä vuosina osa monimutkaisimmista kanjeista yksinkertaistettiin, jotta niiden kirjoittaminen käsin helpottuisi. Monet *kanjit* saivat uuden muodon (新字体, *shinjitai*), joka on käytössä tälläkin hetkellä.

學 - 学   蟲 - 虫   國 - 国

Kuva 2: *Shinjitai*-merkkejä. Merkeistä on poistettu turhia yksityiskohtia, jotta siveltimenvetoja olisi vähemmän ja kirjoittaminen siten helpompaa. Ensimmäinen pari tarkoittaa opiskelua ja tietoa, tiedettä (學 / 学 *gaku*), toinen hyönteistä (蟲 / 虫 *mushi*) ja viimeinen valtiota (國 / 国 *kuni*).

Vuonna 1981 vanhan *kanji*-valikoiman tilalle tuli uusi standardi (常用漢字, *jōyō kanji*), jossa merkkien määrä oli hieman suurempi, 1945 kappaletta. Yritykset vähentää merkkien määrää eivät siis varsinaisesti toteutuneet, koska ajan ja kehityksen myötä ihmiset ovat kokeneet tarvetta suuremmalle määrälle *kanjeja*. Merkkien oppimista kuitenkin helpottaa nykyään se, että vanhanaikaiset ja turhan monimutkaiset merkit on korvattu helpommin piirrettävillä vastineilla.

KIRJOITUSJÄRJESTELMÄN OPETUS PERUSKOULUSSA

Kanji-merkkejä on olemassa arviolta yhteensä noin sata tuhatta kappaletta, mutta ylivoimaisesti suurin osa niistä ei ole enää käytössä. Kiinalaiset käyttävät jokapäiväisessä elämässä noin kuutta tuhatta merkkiä, japanilaisille opetetaan peruskouluissa noin kaksi tuhatta. Näin suuri ero tarvittavien kirjoitusmerkkien määrässä johtuu siitä, että japani ja kiina ovat rakenteeltaan täysin erilaisia kieliä, ja mikä kiinassa ilmaistaan ainoastaan *kanjein*, voidaan japanin kielessä korvata osittain *katakanalla* tai *hiraganalla*.

Kirjoitusjärjestelmän perusteellinen opiskelu aloitetaan japanilaisessa peruskoulussa heti ensimmäisellä luokalla. Aluksi lapset oppivat *hiraganan* ja *katakanan*, joiden jälkeen ryhdytään opiskelemaan *kanjeja*. Ensimmäisellä luokalla opitaan noin 50 kappaletta kaikkein yksinkertaisinta merkkiä, jotka tulevat myöhemmin toistumaan vaikeampien merkkien osina. Ala-asteen aikana koululaiset oppivat kaiken kaikkiaan noin tuhat merkkiä ja loput lähes tuhat omaksutaan yläasteella kolmen vuoden aikana. Peruskoulun opetukseen kuuluu nykystandardin mukaan 1945 *kanjia*, ja tämä määrä riittää sanomalehtien ja kaunokirjallisuuden lukemiseen, mutta jatko-opinnoissa merkkejä on usein osattava vielä enemmän, ainakin oman alan sanaston vaatimusten mukaan. Kirjoitusjärjestelmän hyvä tuntemus on kiinteässä yhteydessä oikeakielisyyteen puhutussakin kielessä, eli tullakseen hyväksi puhujaksi ihmisen on myös hyvä osata kirjoittaa erittäin hyvin.

Merkkejä on paitsi osattava ulkoa, ne on myös kyettävä kirjoittamaan oikein. Kalligrafiaa arvostetaan Japanissa perinteisenä taidemuotona ja kirjoittamiseen liittyvien perusasioiden tuntemus kuuluu yleissivistykseen. Tämä luonnollisesti opitaan jo peruskoulussa. Kaikille yhteinen kirjoitustapa takaa sen, että jopa nopeaa ja epäsiistiä käsialaa voi lukea, kunhan kynän liikkeistä jää jälkiä paperille. Näin merkit säilyttävät muotonsa ja ne on helpompi lukijan tunnistaa. Kirjoittaminen tapahtuu muutamien selkeiden sääntöjen mukaan: vaakasuorat viivat piirretään ensin, oikea suunta on aina vasemmalta oikealle ja ylhäältä alas, pienet pilkut täydennetään merkkiin viimeisenä.

JÄRJESTELMÄN LOOGINEN PERUSTA JA HEIKKOUEDET

Kiinalaisperäisten merkkien asettaminen aakkosjärjestykseen on hankalaa, sillä ne voidaan lukea kahdella eri tavalla, kiinalaisittain tai japanilaisittain, ja joskus samalla merkkillä voi olla useita lukutapoja kontekstista riippuen.

1	一	丨	丿	ノ	乙	丁	2	二	一	人	亻	亼	儿	入	八	冂	冃	冂	几	凵	刀	刂	力	勹	匕	
	冂	十	卜	冂	冂	厶	又	辶	阝	3	口	口	士	士	夕	夕	大	女	子	宀	寸	小	冫	尢	尸	
	山	山	川	巛	工	己	巳	巾	干	么	冂	廾	井	弋	弓	彳	ヨ	气	彡	彳	忄	扌	彳	彳	4	
	心	攸	戈	戶	手	支	支	攴	攴	斗	斤	方	无	无	日	日	月	木	欠	止	歹	殳	母	母	比	毛
	氏	气	水	火	灬	爪	父	攴	片	牙	牛	犬	王	衤	耂	月	5	玄	玉	瓜	瓦	甘	生	用	田	
	疋	疒	疒	白	皮	血	目	矛	矢	石	示	冫	禾	穴	立	冫	衤	6	竹	米	糸	缶	网	羊	羽	老
	而	耒	耳	聿	肉	臣	自	至	白	舌	舛	舟	艮	色	艸	虎	虫	血	行	衣	西	7	見	角	言	谷
	豆	豕	豸	貝	赤	走	足	身	車	辛	辰	邑	酉	采	里	8	金	長	門	阜	隹	隹	雨	青	非	齊
9	面	革	韋	韭	音	頁	風	飛	食	首	香	10	馬	骨	高	髟	鬥	鬯	鬯	鬼	竜	11	魚	鳥	鹵	
	鹿	麥	麻	龜	12	黃	黍	黑	黹	13	黽	鼎	鼓	鼠	14	鼻	齊	15	齒	16	龍	龜	17	龠		

Kuva 3: Radikaalit ovat kanjien perusosia, joista rakentuvat kaikki merkit. Tässä taulukossa radikaalit on lajiteltu ryhmiin siveltimenvetojen määrän perusteella: ensimmäisenä tulevat yksinkertaiset ja paljon käytetyt radikaalit, viimeisenä kaikkein harvinaisimmat. (Kuva: JWPce 1.50).

Kanjit eivät koostu sattumanvaraisesti piirretyistä viivoista, vaan pienistä osista, jotka toistuvat kautta kirjoitusjärjestelmän. Kanjin merkitys – varsinkin vähän vanhempien merkkien kohdalla – voi olla arvattavissa jo pelkästään merkin ulkonäöstä. Merkit jaetaan ryhmiin useimmiten radikaalien eli näiden perusosien perusteella. Monesti ne antavat suuntaa, mihin aihepiirin kanjin ilmaiseva asia liittyy: mikäli radikaali tarkoittaa esimerkiksi vettä, merkki voi olla yhdistettävissä todennäköisimmin veteen tai vesistöihin liittyvään ilmiöön. Vaikka tästä onkin joitakin poikkeuksia, useimmiten radikaalista pystyy arvaamaan myös merkin kiinalaisen lukutavan, jolloin sen lukeminen esimerkiksi yhdyssanassa on helpompaa.

Sanakirjoihin kanjit voidaan lajitella myös lukutapojen tai siveltimenvetojen lukumäärän mukaan. Lukutavan mukaan lajittelu on haasteellista, sillä joillakin merkeillä lukutapoja voi olla joko useita tai niin harvinaisia, että merkityksen hakeminen ei onnistu. Haku siveltimenvetojen lukumäärän perusteella toimii paremmin, mutta vaatii kalligrafian perusteiden tuntemusta, jotta käyttäjä pystyisi laskemaan kanjista siveltimenvedot.

MILTÄ NÄYTTÄÄ TULEVAISUUS?

Kirjoitusjärjestelmää on useaan otteeseen pyritty uudistamaan, koska on haluttu luoda kaikille yhteisiä standardeja. *Kanji*en piti toisaalta riittää normaaliin kommunikointiin, mutta samalla niiden määrä ei saanut jäädä liian suureksi ja siten työlääksi opetella koulussa. Vaikka merkkien käyttöä on virallisesti rajoitettu, listan ulkopuolelta tulevien *kanji*en käyttö on sallittua. Tuntemattomat merkit on lain mukaan kirjoitettava sanomalehdissä ja muissa julkaisuissa *furiganan* (振り仮名, *furigana*) kanssa, joka selittää lausumistavan. *Furiganalla* tarkoitetaan *kanjin* viereen tai yläpuolelle kirjoitettua lukutapaa kaikkien tuntemalla *hiraganalla*. Sallittujen merkkien lista tuo hieman selvyttä kirjoitusjärjestelmän käyttöön, mutta ei poista kaikkia ongelmia. Pakollisista merkeistä osa on tarpeettomia ja siksi virallisia listoja jatkuvasti muokataan, jotta ne sopisivat paremmin tavallisten ihmisten käyttöön. Sinänsä rajoitukset eivät helpota esimerkiksi japanilaisten koululaisten opiskelua kovin merkittävästi, sillä standardit muuttuvat koko ajan ja merkkien määrä pikkuhiljaa kasvaa, kun uusia sanoja ja termejä kaivataan lisää. Virallisten listojen alkuperäinen tarkoitus – vähitellen pienentää *kanji*en määrää ennen täydellistä luopumista monimutkaisesta merkkijärjestelmästä – ei varsinaisesti toteudu, koska japanin kieli vaatii omalaatuista kirjoitusjärjestelmää eikä voisi toimia minkään muun kuin oman, jo melko pitkälle kehittyneen, järjestelmän varassa.

Japanissa on paljon sanoja, jotka luetaan keskenään samalla tavalla, mutta joiden merkitys eroaa vain kirjoitusasun perusteella. Esimerkiksi sana きこう (*kikou*) voidaan kirjoittaa 20 tavalla, jolloin se myös tarkoittaa kahtakymmentä eri asiaa. Jos *kanjeista* luovutaisiin, kuinka näiden sanojen erottaminen toisistaan onnistuisi yhdyssanoissa? Toki kontekstista on apua, mutta paras tapa korostaa tiettyä merkitystä on tehdä se juuri kirjoitusasun kautta. Tämä pätee myös puheessa. Jos joku sana on puheessa epäselvä, se selitetään *kanjin* avulla.

Nykyajan ehkä suurimman haasteen japanilaiselle kirjoitusjärjestelmälle tarjoaa tietotekniikka. Tietokoneiden tulon myötä on tullut tarpeelliseksi pohtia, miten japania kirjoittava ja lukeva ihminen pystyy käyttämään esimerkiksi tekstinkäsittelyohjelmia omalla kielellään ja tavallisella näppäimistöllä. Koska tietokoneet tunnistavat nykyään jopa kymmenen tuhatta kiinalaisperäistä merkkiä, *kanji*en syötön on pakko tapahtua *rōmajilla*. Tämä tapa kirjoittaa on helppo, mutta pitkällä aikavälillä huonontaa ihmisten *kanji*-merkkien tuntemusta. Esimerkiksi on huomattu, että nuorison keskuudessa tietokoneen käyttö on heikentänyt kirjoitustaitoa merkittävästi. Tietokoneella kirjoittaminen on helppoa, koska ohjelmien pikavalinta itse tarjoaa käyttäjälle sopivat *kanjit*, mutta ei edistä käsin kirjoittamisen taitoja, päinvastoin.

Japanin kirjoitusjärjestelmän tulevaisuutta ei voi ennustaa. Yritykset vähentää merkkien määrää ja helpottaa kirjoittamista ja lukemista ovat jääneet enemmän tai vähemmän tuloksettomiksi. Japanin kieli vaatii täysin omanlaista kirjoitusjärjestelmää, joka kykenisi välittämään kielen merkityksiä mahdollisimman tarkasti. Puhtaasti foneettisella kirjoituksella tämä tuskin onnistuu, koska ei ole aikaisemminkaan onnistunut japanilaisen kirjallisuuden alkuaikoina. Latinalaisten aakkosten käyttö sopii japanille vielä huonommin, sillä japanissa on liian vähän äänneitä, joista erilaisia sanoja edes voisi syntyä. Koska kieli ei muutu kovin nopeasti rakenteeltaan toisenlaiseksi, vaikka ottaakin huomattavan paljon vaikutteita esimerkiksi englannista, ainoa keino luoda eroa samalta kuulostavien sanojen välille on kirjoittaa ne erilaisin merkein.

Vaikuttaa siis hyvin epätodennäköiseltä, että *kanji*-merkit tulisivat tulevaisuudessa väistymään jonkun helpomman kirjoitusjärjestelmän tieltä. Koska puhuttu kieli ei tule muuttumaan kovin nopeasti, ei ole mahdotonta, että teksti lähtee kehittymään eri suun-

taan ja seuraa esimerkiksi kiinalaisten yksinkertaistettujen merkkien jalanjäljissä. Merkkien muuttuminen yhä yksinkertaisempaan suuntaan kuitenkin herättää sarjan kysymyksiä niiden opiskelun mielekkyydestä – jos merkeistä ajan myötä katoavat kaikki alkuperäiset elementit, kuinka merkkien opetus saadaan tulevaisuudessa loogiselle pohjalle? Kehitystä ei voi ennustaa, ja aika näyttää, kuinka tulee käymään.

LÄHTEET

Kirjallisuus

Pye 1971   Pye, M., The study of kanji. The Hokuseido Press 1971.

Sähköiset lähteet

The Japan Times. Appreciating kanji can unleash your inner art critic.
<http://search.japantimes.co.jp/cgi-bin/ek20090527a1.html> (luettu 27.02.2010).

Japan Today. The dumbing down of Japanese students.
<http://www.japantoday.com/category/kuchikomi/view/the-dumbing-down-of-japanese-students> (katsottu 28.02.2010).

Kuvat

Wikipedia & JWPce 1.50